

JAMOATCHILIK BILAN ALOQALARDA SIYOSIY NUTQNING O‘RNI

Nurali Abdulla o‘g‘li Ulug‘ov

O‘zbekiston Milliy universiteti tadqiqotchisi

E-mail: ulugov_n@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola jamoatchilik bilan aloqalarda siyosiy nutqning ahamiyati, spichrayterlik faoliyati va siyosiy nutqning jamoatchilikka ta’siri xususida bo‘lib, unda nutqning davlat va jamiyatning barqaror rivojlanish taraqqiyotida muhim o‘rin tutishi tahlil qilingan. Maqolada siyosiy nutq tayyorlashda nutqning strukturasi, jamoatchilikka yetkazish usullari, insonlarning his-tuyg‘ulari, umid va maqsadlarini inobatga oladigan kommunikatsiya usullari, har bir so‘z, jumlaning o‘rni va ahamiyat ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Ritorika, spichrayter, jamoatchilik bilan aloqalar, siyosiy nutq.

МЕСТО ПОЛИТИЧЕСКОЙ РЕЧИ В ОБЩЕСТВЕННЫХ СВЯЗЯХ

Нурали Улугов

научный исследователь Национального университета Узбекистана

E-mail: ulugov_n@mail.ru

Аннотация. Эта статья посвящена значению политической речи в отношениях с общественностью, спичрайтерской деятельности и влиянию политической речи на общественность, в ней проанализирована важная роль речи в устойчивом развитии государства и общества. В статье раскрывается структура речи при подготовке политической речи, способы ее доведения до общественности, способы коммуникации, учитывающие чувства, надежды и цели людей, место и значение каждого слова, предложения.

Ключевые слова: риторика, спичрайтер, связь с общественностью, политическая речь.

THE ROLE OF POLITICAL SPEECH IN PUBLIC RELATIONS

Nurali Ulugov

Scientific researcher at the National University of Uzbekistan

E-mail: ulugov_n@mail.ru

Annotation. This article discusses the significance of political speech in public relations, speechwriting activities, and the impact of political speech on the public, analyzing the important role of speech in the development of sustainable development of the state and society. The article reveals the structure of speech in the preparation of political speech, methods of communication to the public, methods of communication that take into account the feelings, hopes and goals of people, the place and significance of each word and phrase.

Keywords: Rhetoric, speechwriting, public relations, political discourse.

KIRISH. INTRODUCTION. ВВЕДЕНИЕ.

Jamoatchilik bilan munosabatda katta ahamiyat kasb etuvchi so‘z, muloqot, suhbat insoniyatning sivilizatsion taraqqiyotida muhim o‘rin tutgani bizga tarixdan yaxshi ma’lum. Qadimdan odamlar o‘z fikr va o‘ylarini to‘g‘ri bayon etishga, so‘zning qudrati va xususiyatini anglashga, undan unumli foydalanish mahoratini egallashga intilgan. Vaqt o‘tishi bilan nutq ham evrilishlar natijasida mukammalashib, dastlab uning og‘zaki, so‘ng esa yozma shakllari vujudga kelgan va takomillashib borgan.

Tarixan notiqlik, so‘zdan to‘g‘ri hamda samarali foydalanish orqali ko‘plab siyosiy yetakchilar va davlat arboblari xalqni boshqargan va harakatga keltirgan. Shu boisdan ham notiqlik qadimdan fan va san’at darajasiga ko‘tarilgan va alohida o‘rganilgan.

Bugun jamiyat hayotida nutq texnologiyalari va so‘zning konstruktiv ahamiyati har qachongidan ham dolzarblik kasb etib bormoqda. Nutq – bu jamiyat a’zolarining o‘zaro muloqotida, jumladan, jamoatchilik aloqalarida muhim element sanalib, davlat va jamiyatning barqaror rivojlanish taraqqiyotida alohida o‘rin tutmoqda. “PR” (jamoatchilik aloqalari) texnologiyalarining rivojlanishi natijasida esa til va nutqning ahamiyati yanada kuchayib bormoqda.

Ma’lumki, nutqning asosiy mezoni bu uning mazmunidir. Qadimdan shakllanib kelgan ritorika fani aynan nutqni chiroyli va mazmunli shakllantirishda alohida ahamiyat

kasb etgan. Ritorika (o‘zbek tilida *notiqlik* deb nomlanadi) asosan tinglovchini ishontirishga qaratilgan bo‘lsa-da, undan siyosatda ma’lum bir foydani ko‘zlash, sudda esa adolatni ta’minlash kabi masalalarda keng foydalanilgan. Shuning uchun ham tarixda ritorika tilni ta’sirchan va diqqatga sazovor tarzda qo‘llash san’ati sifatida ifodalangan.

USULLAR. METHODS. МЕТОДЫ.

Ushbu maqolada tizimli tahlil, qiyosiy tahlil va sintez tadqiqot usullaridan foydalanildi. Mavzuni kengroq tushunib yetish uchun ilmiy ishlar, nutq va siyosiy nutq borasidagi ilmiy-ommobop manbalar asosida yozildi. Maqolada nutq tayyorlashning ahamiyatini ochib beradigan sifat tahlil usullari va faktlar tahlilidan foydalanilgan.

NATIJALAR. RESULTS. РЕЗУЛЬТАТЫ.

Buyuk Sharq mutafakkiri, so‘z mulkingning sultoni Mir Alisher Navoiy ham jiddiy shug‘ullangan. Alisher Navoiy davriga kelib o‘zbek tilining mavqeyi, notiqlik san’ati ancha yuksak darajaga ko‘tarilgan. Alisher Navoiy “Mahbub ul-qulub”¹ asarining 24-fasli (bobi)ni aynan voizlik san’atiga bag‘ishlagan.

Ushbu asarda Xo‘ja Muayyad Mehnagiy, Mavlono Riyoziy, Mavlono Irshod, Hotam Asom, Husayn Voiz Koshifiy, Muin Voiz kabi o‘nlab voizlarning nutq mahoratlari haqida so‘z yuritilgan.

Asarda hazrat Navoiy “Voizlik hushyor kishilarning ishidir, ularning nasihatini qabul etgan kishidir. Va’zxon shunday bo‘lishi kerakki, uning majlisiga bo‘sh kirgan odam to‘lib chiqsin, to‘la kirgan odam esa yengil tortib, xoli qaytsin. Voiz olim va halol ish ko‘ruvchi bo‘lsa, uning nasihatidan chetga chiqqanlar gunohkor bo‘lur”², degan fikrni ilgari surgan.

¹ Махбуб ул-қулуб: (Қалблар севгилиси). Масъул муҳаррир ва сўзбоши муаллифи С.Ғаниева. – Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1983. – 112 б.

² Махбуб ул-қулуб, юқоридаги манба, 32-бет.

Mir Alisher Navoiy nutq va uning qudratiga: “Til – bu nutqning quroli. Agar nutq noma’qul bo’lsa – u tilning ofatidir. Til orqali odam boshqalardan afzalligini namoyon etadi”, deb ta’rif bergan.

Albatta, soʻz ulkan kuchga ega fenomen. Yu.Rojdestvenskiy soʻzni ma’lumot va ma’rifat tarqatuvchilikdan koʻra koʻproq safarbarlikka chorlovchi, oʻziga tortuvchi hamda ta’sir qiluvchi kuch ekanini alohida qayd etadi³. Ilmiy adabiyotlarda ritorika bugungi spichraytingning (inglizchada speech – soʻz, nutq, writing – yozmoq) dastlabki koʻrinishi, xususan, qadimgi logograf (grekcha logos – fan, soʻz, grapho – yozmoq) kasbining zamonaviy shakli ekani qayd etilgan⁴.

A.V.Kulnazarova qayd etganidek, zamonaviy dunyoning oʻzgaruvchan sharoitlariga qaramay, spichrayting amaliy yoʻnalish sifatida ritorikaning ming yillik tamoyillariga asoslangan holda, uni zamonaviy texnologiyalar bilan toʻldirib va boyitib boruvchi yoʻnalishdir. Olim “zamonaviy ritorika – bu tinglovchini oʻz gʻoyalariga ishontirish va unga lingvistik ta’sir koʻrsatishning turli usul va shakllarini oʻz ichiga qamrab olgan fan hisoblanadi”, deb ta’kidlaydi⁵.

Uning fikricha spichrayting ishonarli nutqni, ya’ni, tinglovchilar ongiga ta’sir koʻrsata oladigan, ularning xatti-harakati yoki har qanday hodisaga boʻlgan munosabatini oʻzgartirishga qodir boʻlgan nutqni yaratishga qaratilgan boʻlib, omma oldida nutq soʻzlash boʻyicha eng samarali “PR” texnologiyalaridan biri hisoblanadi⁶.

Spichrayter nafaqat tayyorlayotgan nutqning strukturasini, balki gapirish va tinglash mexanizmlarini ham mukammal oʻzlashtirgan boʻlishi zarur. Insonlarning his-tuygʻularini, umid va maqsadlarini anglashi va his qila olishi, har bir soʻz hamda jumlaning oʻrni va ahamiyatini e’tiborga olishi lozim. V.A.Suxomlinskiy aytganidek, “bir soʻz bilan odamlarni oʻldirish yoki jonlantirish, yaralash yoki davolash, ular ongiga umidsizlikni

³ Рождественский Ю.В. Теория риторики. М., 2004. – С.25-30.

⁴ Казанцева М.С. Спичрайтинг как технология подготовки политических текстов. Высшая школа экономики: Научно-учебная лаборатория исследований в области бизнес-коммуникаций, № 5. 2010. – С. 25–39.

⁵ Кульназарова А.В. Технологии спичрайтинга: учебное пособие / А. В. Кульназарова; СПбГУТ. – СПб., 2016. – С. 8.

⁶ Кульназарова А.В. o’sha manba.

ekish yoki ularni yangi g‘oyalar atrofida birlashtirish, yagona maqsad sari ruhlantirish mumkin”⁷.

So‘zning qudrati uning jonli va ta’sirchan ekani bilan belgilanadi. Shu bois ham so‘zga talab katta bo‘lib, u hamisha o‘z tinglovchisiga yetib borishi, uning ongi, dunyoqarashiga ta’sir etishi uchun sayqallangan nutq matniga talab paydo bo‘ladi.

Spichrayter nutq yozishda va so‘zlardan unumli foydalanishda, birinchi navbatda, tinglovchiga zarur motivatsiya berish va uni eng ishonchli misollar, aniq dalillar bilan mustahkamlash masalasiga alohida e’tibor qaratishi lozim bo‘ladi. Shuning uchun ham “nima uchun tinglovchi notiq pozitsiyasini “to‘g‘ri” deb hisoblashi va aynan unga ishonishi kerak?” degan savollarga javob izlash, uning xohish-istaklarini e’tiborga olish nutq samaradorligi va ta’sirchanligini oshirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanib, ma’ruzachiga ko‘zlagan maqsadga erishish imkoniyatini yaratadi.

Zamonaviy davrda siyosiy jarayonlar ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar ostida katta bosimga uchrab, siyosiy yetakchi va rahbarlardan o‘z nutqiga bo‘lgan e’tiborni juda yuqori darajaga ko‘tarishni talab etmoqda. Har qanday siyosiy shaxsning fikri va nutqi bugungi texnologiyalar vositasida keng yoyilmoqda va kuchli ta’sir kuchiga ega bo‘lmoqda.

Shuning uchun ham bugungi globallashuv davrida nutq siyosiy liderlarning kuchli va samarali quroli sifatida maydonga chiqmoqda, ayni paytda yetakchilarning ongu tafakkuri, ilgari surayotgan g‘oyalari ularning qay darajada nutq so‘zlashi bilan belgilanmoqda. Masalan, Amerika Qo‘shma Shtatlarining 44-prezidenti Barak Hussein Obama o‘zining jonli hissiyotga (emotsiya) yo‘g‘rilgan, o‘ta ta’sirchan va kuchli nutqlari orqali mamlakat tarixida mahoratli notiq prezidentlar qatoridan munosib joy olgan.

Yoki bo‘lmasa, norozilik aksiyalari ishtirokchisi bo‘lgan shvetsiyalik ekofaol Greta Tunbergning chiqishlarini olaylik. U professional tarzda tayyorlangan nutqni xuddi shu darajaga mos ravishda ommaga havola eta olishi, so‘z qudrati va to‘g‘ri ifoda usulidan foydalangani ortidan butun dunyoga mashhur bo‘lib ketdi.

⁷ Львов М.Р. Риторика. Культура речи. Учебное пособие, 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр “Академия”, 2004. – С. 5. (– 272 с.)

Uning bu harakat faoliyati turli nufuzli ommaviy axborot vositalar orqali butun dunyo bo‘ylab namoyish etildi. 2018-yilda 15 yoshlik Greta BMT shafe’ligida o‘tkazilgan iqlim o‘zgarishiga bag‘ishlangan xalqaro konferensiyada nutq so‘zlaydi. Uning atrof-muhit himoyasi borasida bildirgan keskin tanqidlari ko‘plab davlatlarda millionlab odamlarning o‘z hukumatlariga qarshi namoyishlar o‘tkazishiga sabab bo‘ldi. Greta Tunberg o‘z faoliyati, ta’sirchan va keskin fikrlari uchun turli xalqaro tashkilotlar tomonidan ta’sis etilgan mukofotlarga sazovor bo‘ldi. Uning nomzodi ikki marotaba tinchlik uchun Nobel mukofotiga loyiq deb topildi.

So‘z, uning cheksiz qudratidan oqilona foydalangan holda, nutq matnlarini tayyorlash va bu orqali ko‘zlangan maqsadga erishish bugungi spichraytingning asosiy vazifasi hisoblanadi.

Oliy martabali shaxslar, davlat va jamoat arboblarning nutq va ma’ruzalarining zalvorli, jozibador va ta’sirchan chiqishi bir qancha omillarga bog‘liq bo‘lib, buning uchun avvalo, chuqur bilimli, keng dunyoqarash, boy so‘z zaxirasi va yuksak muharrirlik mahoratiga ega bo‘lgan yetuk kadrlardan iborat butun bir mualliflar guruhi talab etiladi. Ushbu guruh jurnalist, tilshunos, siyosatshunos, psixolog, san’atshunos va boshqa soha vakillaridan iborat bo‘lishi mumkin. Bu kabi nutqlarni tayyorlash jarayoni zamonaviy qilib “spichrayting” – “speechwriting”⁸, mazkur soha bilan shug‘ullanuvchi mutaxassislar esa “spichrayterlar” – “speechwriter”⁹lar deb ataladi.

“Spichrayter yozuvchiga o‘xshasa-da, faqat u buni sahna ortida, ko‘proq kuch va kamroq maqtov bilan amalga oshiradi”, deb yozadi Emma Roller¹⁰.

MUHOAKAMA. DISCUSSION. ОБСУЖДЕНИЕ.

Siyosiy nutqni tayyorlash va jamoatchilikka yetkazishda uni ta’sirchan, tushunarli va ishonarli bo‘lishi uchun nutqidagi har bir so‘z, fikr, raqam va argumentlarni to‘liq

⁸ “Speech”(ingliz.) – “nutk”, “Writing” (ingliz.) – “ёзмок”.

⁹ “Speech” (ingliz.) – “nutk”, “Writer” (ingliz.) – “ёзувчи”.

¹⁰ Emma Roller, What It’s Really Like To Be A Political Speechwriter. July 30, 2015. <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2015/07/what-its-really-like-to-be-a-political-speechwriter/455706/>

tekshirish, tautologiyalardan qochish, lirik qilib aytganda, undagi soʻzlarni “ipga tizilgan marjon” kabi terib chiqish spichrayter faoliyatining asosini tashkil etadi, undan yuksak mahorat va tajriba talab etiladi.

Hammualiflik mahsuloti boʻlgan spichrayting notiqning soʻzlashish uslubini oʻzlashtirish, uning mafkurasi va oʻz oldiga qoʻygan strategik maqsadini yaxshi anglash, unga kerakli soʻzlarni qoʻllashga yordam berish va shu orqali har bir masala yuzasidan alohida taʼsirchan nutq tayyorlash uning bosh maqsadini tashkil etadi.

Siyosiy nutq qanchalik teran, tushunarli va mazmunli boʻlsa, jamoatchilik uni shunchalik tez va oson qabul qiladi, nutq samaradorligi taʼminlanadi.

Shuning uchun ham ommaviy nutq tayyorlash murakkab ilmiy izlanish va tadqiqot jarayoni boʻlib, oʻziga xos usul, yondashuv, texnologiya va mexanizmlarni qoʻllashni talab etadi.

Zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi bilan milliy hamda xalqaro media makonning misli koʻrilmagan darajada kengayib borishi kuzatilmoqda. Bugun har bir Internet foydalanuvchisi tomonidan onlayn muhitda oʻz kontentini yaratish orqali turli ijtimoiy-siyosiy masalalarga erkin munosabat bildirish imkoniyati, shuningdek, yetakchi shaxslar haqidagi maʼlumotlarning ochiqqligi va keng axborot maydoniga juda tez tarqalishi siyosiy yetakchilarning ijobiy imijini yaratishda bir qator qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda.

Mazkur holatda siyosiy yetakchilar, davlat va jamoat arboblari faoliyatida alohida oʻrin tutgan shaxs imiji, uning notiqlik mahorati borgan sari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Har bir jamiyat yoki tashkilot oʻz jamoasini boshqarishda yetakchiga, liderga ehtiyoj sezadi. Siyosiy liderdan esa, avvalo, oʻz jamiyatini yaxshi bilishi, jamiyatning talab va ehtiyojlarini chuqur anglashi, oʻzini bu talablarni taʼminlovchi shaxs sifatida koʻrsata

olishi, doimiy ravishda o‘z ustida ishlashi hamda unga bo‘lgan ishonchni qozonishi talab etiladi¹¹.

Ko‘rinib turibdiki, siyosiy yetakchi imiji hokimiyatga kelishni yoki hokimiyatda qolishni istagan barcha rahbarlar hisoblashishga majbur bo‘lgan muhim omillardan sanaladi¹².

Samarali siyosiy nutqlar muhim bo‘lishining asosiy sabablaridan biri bu ularning qarashlarni ifodalash va jamoaviy harakatlarni ilhomlantirish qobiliyatidir. Siyosiy ma’ruzachilar jozibali ritorika va ishonchli dalillar orqali tinglovchilarni o‘ziga jalb qilish orqali o‘z maqsadlari va intilishlarini bildirishlari, odamlarni umumiy maqsadlar atrofida birlashtirishlari mumkin.

Masalan, Martin Lyuter Kingning “Mening orzuim bor” (“I Have a Dream”) nutqi¹³ va Uinston Cherrchillning “Biz sohillarda jang qilamiz” (“We Shall Fight on the Beaches”) nutqi¹⁴ kabi tarixiy nutqlari notiqlik naqadar kuchli ehtiros va hamjihatlikni uyg‘otib, ijtimoiy harakatlar va siyosiy o‘zgarishlarga olib kelishiga yaqqol misol bo‘la oladi.

Nutqlarning chiroyli va jozibador bo‘lishi yaxshi, biroq, siyosat bu shou-biznes emas. Nutq olomonning faqat ko‘nglini olish yoki uni xursand qilish bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin emas¹⁵.

Nutq ta’sir kuchiga ega bo‘lgan holda, samaradorlik va natijadorlikka yo‘naltirilgan bo‘lishi zarur. Tinglovchilar, eng avvalo, ma’ruzaning mohiyatini tushunishi, spiker nutqidan tegishli xulosalar chiqarishi va hayotiy masalalar yuzasidan to‘g‘ri yo‘nalish olishi muhim.

¹¹ Pac B. What Defines Good Political Leadership? July 24th, 2020, <https://bpac.in/what-defines-good-political-leadership/>

¹² Фролова Е.В. Коммуникативные стратегии формирования имиджа регионального лидера в электронных СМИ. Автореферат: дисс. на к.ф.н., Омского государственного университета им Ф.М Достоевского. 2007. – С.3.

¹³ Michiko Kakutani, The Lasting Power of Dr. King’s Dream Speech, 27 Aug. 2013, <https://www.nytimes.com/2013/08/28/us/the-lasting-power-of-dr-kings-dream-speech.html>; Why “I Have A Dream” Remains One Of History’s Greatest Speeches, <https://today.tamu.edu/2020/01/15/why-i-have-a-dream-remains-one-of-historys-greatest-speeches/>

¹⁴ We Shall Fight on the Beaches, <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/we-shall-fight-on-the-beaches/>

¹⁵ Finlayson A., van der Blom H., 2019, ўша жойда.

Spichrayter nutqning intellektual va she’riy mahoratini namoyish etish uchun emas, balki u rejissor kabi katta auditoriyani qamrab olish, ular e’tiborini tortish uchun yozadi, deb qayd etadi Gvinn Meyps¹⁶.

Shu bois spichrayterdan lingvistik ishlarda ko‘p qirrali iste’dodga ega bo‘lish bilan birga, yuqori darajada jamoatchilik bilan aloqa qilish kompetensiyalariga ham ega bo‘lish talab etiladi.

Umuman olganda, spichrayting siyosatchilarning jamoatchilikka yetkazishi kerak bo‘lgan fikrlari, maqsad va vazifalarini aniq va ishonchli tarzda bayon qilish mahoratidir. Zamonaviy sharoitda spichrayting siyosiy yetakchining xalqni o‘ylantirayotgan hayotiy muhim muammolar bo‘yicha shaxsiy qarashlari, masala yechimi yuzasidan yondashuvi, strategiyasi va taktik harakatlarini ko‘rsatib berish hamda jamiyat a’zolarini ushbu g‘oyalarga ishonitirishning samarali texnologiyasi hisoblanadi.

Aytish kerakki, siyosiy yetakchilarning hokimiyatga kelishi va mashhurlikka erishishi, saylovlarda g‘alaba qozonishi, shuningdek, ularning jamoatchilik bilan aloqalarida yuqori ta’sir kuchiga ega bo‘lishida, albatta, spichrayterlarning o‘rni beqiyos. Masalan, Devid Kemeron va Barak Obama o‘z partiyasining yetakchiligini aynan ta’sirchan nutq orqali qo‘lga kiritgan taniqli siyosiy arboblarning sirasiga kiradi¹⁷.

G‘arbda, ayniqsa, AQSh va Buyuk Britaniyada spichrayter nafaqat birinchi raqamli shaxsning hamfikir va yordamchisi, balki davlat siyosatining strategi va ideologi ham hisoblanadi. Shu bois ular ommaga keng tanilgan bo‘ladi. Ular orasida Jon Kennedining Ted Sorensen, Margaret Tetcherning Ronald Miller, Barak Obamaning Jon Favro kabi mashhur spichrayterlarining nomlarini keltirib o‘tish o‘rinli.

Zamonaviy spichrayter matnlarning muallif-tuzuvchisi, ekspert, tahlilchi va PR (jamoatchilik bilan aloqalar) mutaxassisi¹⁸ bo‘lishi bilan birga, yuqori darajadagi kommunikativ kompetensiyalarni egallagan bilimli, dunyoqarashi keng so‘z ustasi hamdir.

¹⁶ Mapes Gwynne. “The life of a political speech(writer): metadiscursive text trajectories in high-end language work.” *Journal of Linguistic Anthropology* 00, 2023, pp. 1– 21. <https://doi.org/10.1111/jola.12391>.

¹⁷ Lancaster S., 2009, o‘sha manba.

¹⁸ Якупов Ш.А., Корнейчук Ю.В. Спичрайтинг как одна из разновидностей PR. *Международный научный журнал «Инновационная наука»*. №11, 2015. – С. 236.

Shuni alohida ta’kidlash kerakki, spichrayter tomonidan siyosiy nutqlarni tayyorlashda ta’sirchan shiorlar, iboralar, aforizmlar, dono va hikmatli soʻzlardan unumli foydalanish, zarur gʻoyalarni omma oldiga olib chiqish muhim ahamiyatga ega boʻlib, bu notiq uchun tez orada mashhur boʻlib ketish imkinoyatini beradi.

Ayniqsa, bu saylovoldi kampaniyalarida yaxshi natija berib, nutq samarasini bir necha bor oshirishga xizmat qiladi. Masalan, AQSh kongressmeni Gordon Braunning nutqidagi “Amerika shunchaki almashtirib boʻlmaydigan davlat emas, bu toʻxtatib ham boʻlmaydigan davlat” (America is not just the indispensable nation, it is the irrepressible nation), degan iborasi unga katta gʻalaba va shon-shuhrat keltirgan boʻlsa, AQShning 45-prezidenti Donald Trampning “Amerikani yana buyuk qilamiz” (Make America Great Again) shiori uning 2017-yilgi saylovlarda gʻalaba qozonishiga turtki bergan.

Buyuk Britaniyaning “Temir xonim” nomini olgan bosh vaziri Margaret Tetcherning “Ayol kishi faqat bola boqish uchun tugʻilgan emas” (“Lady’s not for Turning”) iborasi ham unga katta mashhurlik olib kelganini ham koʻpchilik yaxshi eslaydi, albatta.

Ma’lumki, siyosiy nutq siyosiy tilshunoslik doirasida oʻrganilib, siyosatshunoslik va tilshunoslik chorrahasida yuzaga kelgan alohida yoʻnalish sanaladi. U ijtimoiy-siyosiy hodisalarning tilning oʻzgarishiga, ayni paytda, tilning mazkur jarayonlarga ta’siri va uning qonuniyatlarini tadqiq etish bilan shugʻullanadi.

Zamonaviy lingvosiyosiy personologiyaning asosiy atamasi va uning oʻrganish obyekti bu “lingvistik shaxs (siyosat)”dir. Siyosatchining professional (diskursiv) shaxs sifatidagi lingvistik shaxsiyatining oʻziga xosligi individual va institutsional kommunikativ nutq namoyandalarining kombinatsiyasi bilan belgilanadi. Ba’zi tadqiqotchilar siyosatchini lingvistik shaxs sifatida tavsiflab, bu hodisaning sinkretik, koʻp oʻlchovli xususiyatini alohida qayd etib oʻtganlar¹⁹.

¹⁹ Беляева Е.С. Роль образа автора политического текста в интерпретационной деятельности адресата (на материале инаугурационных речей президентов). Автореферат дисс. на к.ф.н. «Кемеровский государственный университет». Кемерово, 2019. – С.11.

Shu o‘rinda “siyosat” tushunchasining mazmun-mohiyati va uning ta’rifini yana bir bor esga olish o‘rinli bo‘lar edi. Siyosat tushunchasi juda keng va turli-tuman ma’nolarni anglatadi.

Siyosat qadimdan tarix, huquq va falsafa sohasiga oid tushuncha sifatida qabul qilingan bo‘lib, siyosatning asosiy maqsadi jamiyat amal qilishi kerak va shart qilib belgilangan barcha tamoyillarni tahlil etib, ma’nosini ochib berishdan iborat bo‘lgan.

XIX asrning oxirlariga kelib, fanda siyosatni falsafiy maydondan chiqarib, alohida ilmiy dissiplinaga aylantirishga urinishlar paydo bo‘ldi. Natijada 1950-yillarga kelib, siyosat haqidagi an’anaviy falsafiy tushunchalar hech qanday ma’no va mazmun ifoda etmaydigan metafizik hodisa sifatida talqin etila boshlandi.

Haqiqatni ochib berishning yagona va eng maqbul yo‘li bu ilm-fan ekani, an’anaviy siyosiy tushunchalardan esa voz kechish kerakligi ta’kidlandi. Biroq, keyinchalik siyosat ko‘plab ilmiy-nazariy yondashuvlar va tahlil maktablarini o‘z ichiga olgan mustaqil fan sifatida rivojlandi, qiziqarli va boy tadqiqot maydoniga aylandi²⁰.

Aristotel “Siyosat – bu fuqarolarning jamiyatni qiziqtirgan masalalar bo‘yicha olib boradigan umumiy harakati. Shuningdek, insonni baxtli qilish san’atidir”,²¹ deb ta’rif bergan bo‘lsa, Veber siyosatni “Ma’muriyatni boshqarish yoki unga ta’sir o‘tkazish vositasi” deya qayd etadi²².

Iston esa siyosatni siyosiy yoki ma’muriy hokimiyatga ko‘ra moddiy yoki ma’naviy qadriyatlarni taqsimlashni o‘z ichiga olgan jarayon sifatida e’tirof etadi²³.

Lassvellning “Siyosat: kim nimani, qachon, qanday oladi” (Politics: Who gets what, when, how?) nomli kitobida “Siyosat teng hokimiyat” ma’nosida qo‘llanilishini aytib o‘tgan²⁴.

²⁰ Heywood A. Politics. Macmillan Education UK, 2013, p. 24 (520 p.)

²¹ Аристотель, Политика. Сочинения: В 4 т. Т. 4. – М.: Мысль, 1983. С. 376–644.

²² Вебер М. «Политика как призвание и профессия», Избранные произведения, (Пер. Ю. Н. Давыдова), Издательство «Прогресс», Москва, 1990. – С. 644.

²³ David Easton, A System Analysis of Political Life, John Wiley, New York, 1965.

²⁴ Harold Dwight Lasswell, Politics: Who Gets What, When, How, P. Smith, New York 1950.

Shundan kelib chiqib, siyosiy nutqni davlat va jamiyat boshqaruvidagi ishlarni jamoatchilikka yetkazish, ularga ta’sir ko’rsatish orqali mamlakatda bo’layotgan islohotlar, voqea-hodisalar va umuman, siyosiy jarayonlardan boxabar qilish vositasi sifatida tushunishimiz mumkin.

Siyosiy nutq siyosat sohasidagi alohida shaxslar yoki guruhlarining g’oyalari, qarashlari va dalillarini ifodalashini anglatadi. U jamoatchilik fikrini shakllantirish, siyosiy jarayonlarga ta’sir ko’rsatish va demokratik tamoyillarni himoya qilishda hal qiluvchi rol o’ynaydi. Siyosiy nutq jamoatchilik va boshqa manfaatdor tomonlar bilan muloqot qilishda xabarni yetkazish, ma’lumot tarqatish va siyosatni himoya qilish vositasi sifatida qo’llaniladi²⁵.

Asosiysi, siyosiy nutq boshqaruv, siyosiy jarayonlar hamda jamiyatni tashvishga soladigan masalalar bo’yicha fikr almashishga qaratilgan. U nutqlar, munozaralar, mitinglar, intervyular, matbuot anjumanlari, hatto ijtimoiy tarmoqlardagi postlar kabi ko’plab shakllarda bo’lishi mumkin. Uning maqsadi nafaqat siyosiy ishtirokchilarning istiqbolini, balki saylovchilarning ham xohish va intilishlari, shikoyat va e’tirozlari, qiziqishlarini tinglovchiga yetkazishdan iborat.

XULOSA. CONCLUSION. ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Bugungi kunda ishonchli va ishonchsiz, to’g’ri va noto’g’ri xabarlarining juda tez tarqalishi va jamiyatning barcha qatlamlariga yetib borishi siyosatchilardan o’z vaqtida siyosiy muloqotga kirishishni, siyosiy nutqlardan tez-tez foydalanishni talab qilmoqda. Siyosiy yetakchilarning nutqlari mamlakatda va dunyoda sodir bo’layotgan voqea-hodisalarga xolis munosabat bildirish hamda jamiyat uchun bu borada to’g’ri yo’nalishni belgilashda muhim vosita rolini bajarmoqda.

²⁵ Freedom of political speech: an imperative for democracy, SG/Inf (2022) 36, 6 October 2022.
<https://rm.coe.int/0900001680a86af5>

Mazkur sharoit spichrayterlarga katta mas’uliyat yuklashi bilan bir qatorda, ulardan mamlakatda va atrofida sodir bo‘layotgan voqelikdan doimiy ravishda xabardor bo‘lishni, siyosiy nutqlarni hozirjavob shaklda tayyorlashni talab etmoqda.

Xulosa qilib aytganda, bugungi zamonaviy davrda siyosiy nutq va muloqot siyosiy jarayon va siyosiy tizimning muhim atributi, ajralmas qismiga aylandi. Jamoatchilikni davlat siyosati bilan tanishtirish, unga ishontirish va yagona maqsad sari birlashtirish, mavjud muammolar yechimi bo‘yicha dolzarb vazifalar va strategik yo‘nalishlar belgilash, bu borada xalqni o‘z vaqtida xabardor qilishda spichrayting samarali PR texnologiyalardan biri sifatida maydonga chiqmoqda.

Mukammal va samarali yozilgan nutq insonlar psixologiyasiga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan holda, jamiyatni to‘g‘ri yo‘lda rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu esa siyosiy nutq va muloqotni hayotga tadbiq etuvchi, uni mazmunan va shaklan boyituvchi spichrayting xizmatini davlat va jamiyat boshqaruvida, siyosiy jarayonlarda yanada dolzarb va muhim o‘rin tutuvchi sohaga aylantirmoqda.

ADABIYOTLAR. REFERENCES. ЛИТЕРАТУРА.

1. Kazantseva M.S. (2010) Спичрайтинг как технология подготовки политических текстов. Высшая школа экономики: Научно-учебная лаборатория исследований в области бизнес-коммуникаций, № 5. – С. 25–39.
2. Kulnazarova A.V. (2016) Технологии спичрайтинга: учебное пособие / СПбГУТ. – СПб., – С. 8.
3. Lyvov M.R. (2004) Риторика. Культура речи. Учебное пособие, 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр “Академия”, – С. 3.
4. Qudratov T. (1993) Nutq madaniyati asoslari. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: “O‘qituvchi”.
5. Tursunov A. (2022) Zamaxshariyning “Navobig‘ al-kalim” asari va uning tuzulish prinsiplari. Innovation: The journal of Social Sciences and Researches, 1 (2), – Б. 19-24 . doi: 10.5281/zenodo.7216450
6. Aripova A.X. (2021) Nutq mohiyatini tashkil etuvchi muhim vosita. Scientific progress, 1 (6), – Б. 243-264.
7. Hasanova A.A. Nutq mohiyatini tashkil etuvchi muhim vosita. «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601 // Volume: 1, ISSUE: 6.